

นโยบายการปกครองเมืองสงขลาในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - 2439)

นางสาวเพียงแข พงษ์ศิริบัญญัติ

002922

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2522

I 167515370

The Government Policy towards Sengkha during
the Ratanakosin period (A.D. 1782 - 1896)

Miss Piangkhae Pongsiribanyat

ศูนย์วิทยทรัพยากร

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1979

หัวข้อวิทยานิพนธ์ นโยบายการปกครองเมืองสงขลาในสมัยรัตนโกสินทร์
(พ.ศ. 2325 - 2439)

โดย นางสาวเพียงแข พงษ์ศิริบัญญัติ

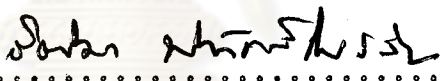
ภาควิชา ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ณรงค์ พวงพิศ

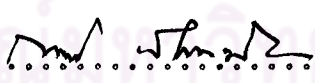
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประสิทธิ์ บุณนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ชิติมา พิทักษ์ไพรวรรณ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แดมสุช นุ่มนนท์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ณรงค์ พวงพิศ)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ นโยบายการปกครองเมืองสงขลาในสมัยรัตนโกสินทร์
(พ.ศ. 2325 - 2439)

ชื่อนิสิต นางสาวเพียงแข พงษ์ศิริบัญญัติ

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ณรงค์ พวงพิศ

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา 2522

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงนโยบายการปกครองเมืองสงขลาในสมัยรัตนโกสินทร์ระหว่าง พ.ศ. 2325 - 2439 ซึ่งเป็นช่วงที่เมืองสงขลาเริ่มปรากฏความสำคัญเท่าเทียมเมืองนครศรีธรรมราช และมีบทบาทความสำคัญแทนที่เมืองนครศรีธรรมราช โดยทำหน้าที่ควบคุมหัวเมืองใกล้เคียงและหัวเมืองประเทศราชภาคใต้ การปกครองเมืองสงขลามีส่วนสัมพันธ์กับการปกครองหัวเมืองภาคใต้ กล่าวคือเมืองสงขลา มีความสำคัญขึ้นมา เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลกลางที่ต้องการปกครองหัวเมืองภาคใต้ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น จึงมีการกำหนดให้เมืองสงขลา มีบทบาทในการควบคุมหัวเมืองประเทศราชภาคใต้

การศึกษาเรื่องนี้ต้องการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับนโยบายการปกครองหัวเมืองภาคใต้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาการปกครองหัวเมืองอันเกิดจากสาเหตุปัจจัยต่าง ๆ หลายนประการ เป็นผลให้รัฐบาลกลางต้องดำเนินนโยบายการปกครองอย่างใกล้ชิด อีกทั้งสาเหตุจากความแตกแยกระหว่างตัวเจ้าเมือง รัฐบาลกลาง ตลอดจนสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายการปกครอง เพื่อให้การควบคุม เป็นไปอย่างใกล้ชิดมากขึ้น และผลสืบปลายคือรัฐบาลกลางสามารถดำเนินการปฏิรูปมณฑลนครศรีธรรมราช

ได้สำเร็จ สำหรับขอบเขตการศึกษานั้นกำหนดตั้งแต่เริ่มรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2439 เป็นปีสิ้นสุด เพราะนับแต่นั้นมาเมืองสงขลาได้รวมอยู่ในรูปการปกครองมณฑลนครศรีธรรมราช อันประกอบด้วยเมืองนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การดำเนินนโยบายปกครองเมืองสงขลาในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น (พ.ศ. 2325 - 2394) มีลักษณะเป็นนโยบายแบบการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งขึ้นอยู่กับความพอพระราชหฤทัยของพระมหากษัตริย์ ความสามารถของเจ้าเมือง ตลอดจนสถานการณ์ภายในประเทศ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นโยบายในการปกครองเริ่มมีความผูกพันใกล้ชิดกับหัวเมืองมากขึ้น รัฐบาลกลางมีนโยบายในการจัดการปกครองหัวเมืองเหล่านี้รัดกุมขึ้น โดยนำการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลเข้าไปใช้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2439 เริ่มด้วยการปฏิรูปมณฑลนครศรีธรรมราช ซึ่งรวมการปกครองเมืองสงขลาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลด้วย.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title The Government Policy towards Songkhla during
 the Ratanakosin period (A.D. 1782 - 1896)

Name Miss Piangkhae Pongsiribanyat

Thesis Advisor Mr. Narong Puangpis

Department History

Academic Year 1979

Abstract

The purpose of this research is to provide an analytical study of the administration of Songkhla in Ratanakosin Period from 1782 - 1896. During this period Songkhla took charge in governing the nearby provincial towns and Southern vassal states and came to replace Nakornsriathammarat in importance. The central government's administration of Songkhla was related to its interest in increasing control over the Southern provincial towns. In other words, Songkhla's growing importance was due to the central government's policy of acquiring control over the Southern provincial towns.

It was the writer's intention to carry out this study along with a study of the policy over the Southern vassal states in order to point out the various problems arising from the administration of provincial towns. This made it necessary for the central government to establish a more cautious policy. What is more, controversies among the provincial rulers themselves and between these rulers and the central government as well as immediate circumstances were responsible for the government's

change in policy in order that the control could be more effective. The final result was that the central government could reform its administration of Monthon Nakornsrihammarat. The study covers the reign of King Rama I to the reign of King Rama V in 1896 when Songkhla, Nakornsrihammarat and Patthalung were constituted as Monthon Nakornsrihammarat.

We can see from the research that the administration of Songkhla in the early Ratanakosin Period (1782 - 1851) tends to be based on short - term problem - solving policies depending to a large extent on the king, the provincial rulers' capabilities and the circumstances in the South. Later, in the reign of King Mongkut, the policy tends to establish a closer relationship with the provincial towns. The central government also seeks to improve its control over these towns by introducing the Monthon Dhesapibal system in the reign of King Rama V in 1896. In this year Nakornsrihammarat, including Songkhla, becomes part of the new Dhesapibal system.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กติกกรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ณรงค์ พวงพิศ อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัยที่ได้ทุ่มเทเวลาให้ความช่วยเหลือตลอดจนข้อเสนอแนะและแนวคิดแก่ผู้เขียนด้วยความเต็มใจ ยิ่งกว่านั้นผู้เขียนยอมรับว่ากำลังใจในการทำวิจัยนี้ ส่วนใหญ่ได้รับความสนับสนุนจากอาจารย์อย่างเต็มที่ ทำให้ผู้เขียนซาบซึ้งในความเอื้ออาทรที่ได้รับจากท่านเป็นอย่างยิ่ง ส่วนในระยะเริ่มแรกของการทำวิจัยนั้น ผู้เขียนได้รับความสนับสนุนตลอดจนคำแนะนำที่มีคุณค่าจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชิกา สาระยา เป็นอย่างดียิ่ง ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชาสีลสังวร (ช่วง อุดมเวที) เจ้าอาวาสวัดมณีมาวาส จังหวัดสงขลา ที่ได้ให้ความกระจ่างบางประการเกี่ยวกับเมืองสงขลา อีกทั้งได้กรุณาแนะนำให้ผู้เขียนได้รู้จักกับคุณเยี่ยมยง ส.สุรกิจบรรหาร ผู้ซึ่งได้ให้ข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ณ ที่นี้ด้วย

ความช่วยเหลือและคำแนะนำที่มีคุณค่าจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แฉ่มสุข นุมนนท์ อาจารย์ ดร.ชาตวิทย์ เกษตรศิริ ศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี กุก โดยเฉพาะรองศาสตราจารย์ชิตีมา พิทักษ์ไพโรจน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แฉ่มสุข นุมนนท์ ท่านทั้งสองได้กรุณาแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ขึ้น ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บริการ เพื่อน ๆ และน้อง ๆ ผู้ร่วมคนคว่าในหอจดหมายเหตุแห่งชาติและห้องสมุดวชิรญาณ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจที่ติดต่อมา ขอขอบคุณกิตติ ตันไทย คุณศรีศักดิ์ ชูสวัสดิ์ คุณเจริญวรรณ อภรรรัตน์ คุณสุทธิพันธ์ ชุทรานนท์ คุณพรณี อวนสกุล คุณวารุณี ไอสถารมย์ คุณสุภาภรณ์ จรัสพันธ์ คุณอัญชลี สุสายันต์ คุณอัจฉรา ชุมดี และคุณสิริลักษณ์ ศักดิ์ไกรียงไกร

สำหรับคุณราตรี วานิชลักษณ์ เพื่อนผู้ได้ให้แนวคิดริเริ่มในการทำวิจัยตลอดจนให้ความช่วยเหลืออันปลายแก่ผู้เขียนเป็นอย่างดี ความมีน้ำใจของเพื่อนขอจดจำในความทรงจำ

ของผู้เขียนตลอดไป นอกจากนี้ผู้มีพระคุณอีกท่านหนึ่งที่ยังเขียนได้รับความช่วยเหลือมากเกินกว่าการกล่าวคำขอบคุณคือ อาจารย์ธงชัย หวานแก้ว ที่ได้ช่วยเหลือแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ด้วยความเต็มใจ

สุดท้ายสำหรับพระคุณของพ่อและแม่ที่รักยิ่งนั้น นอกจากจะให้กำลังใจและกำดั่งทรัพย์แล้ว ยังให้ความห่วงใยตลอดเวลา รวมทั้งสิ่งๆ ที่รอคอยความสำเร็จของผู้เขียนด้วยความอคทน.

เพียงแซ พงษ์ศิริบุญศิริ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

8°N

แผนที่จังหวัดสงขลา

มาตราส่วน 1:1,000,000

----- เขตอำเภอ

----- เขตประเทศ

◎ ที่ตั้งอำเภอ

ทะเลหลวง

นครศรีธรรมราช

ระโนด

พัทลุง

ลำปำ

รัตภูมิ

สงขลา

หาดใหญ่

จะนะ

เทพา

ปัตตานี

สตูล

สะเตง

นาทวี

สะบ้าย้อย

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มะลา

สหพันธ์รัฐมาเลเซีย

นราธิวาส

6°N

100°E

101°30'E

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
แผนที่จังหวัดสงขลา	ญ
บทนำ	1
บทที่ 1 ประวัติและนโยบายการปกครอง เมืองสงขลา ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์	5
1. สถานที่ตั้งและสภาพภูมิรัฐศาสตร์	5
2. ความสำคัญทางการเมืองของเมืองสงขลา ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์	9
3. ความสำคัญทางเศรษฐกิจของเมืองสงขลา ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์	16
4. นโยบายการปกครองเมืองสงขลา ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์	18
บทที่ 2 นโยบายการปกครองหัวเมืองประเทศราชทางภาคใต้	25
1. ความหมายของหัวเมืองประเทศราช	25
2. ความสัมพันธ์ระหว่างหัวเมืองเอกกับการปกครองหัวเมืองประเทศราชภาคใต้	26
3. ฐานะและอำนาจของหัวเมืองประเทศราช	29
4. นโยบายและการควบคุมหัวเมืองประเทศราชภาคใต้	30
5. ปัญหาในการควบคุมหัวเมืองประเทศราชภาคใต้	41
บทที่ 3 นโยบายการปกครองเมืองสงขลา ระหว่าง พ.ศ. 2325 - 2394	46
1. ฐานะความสำคัญของเมืองสงขลา	47

2.	นโยบายการปกครองเมืองสงขลา	54
2.1	รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก	54
2.2	รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	65
2.3	รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	78
2.3.1	ปัญหาความไม่สงบในหัวเมืองมลายู	82
2.3.2	ปัญหาความแตกแยกระหว่างเมืองสงขลา กับเมืองนครศรีธรรมราช	93
2.3.3	ปัญหาการแผ่อิทธิพลของอังกฤษในดินแดน แหลมมลายู	98
2.3.4	การเปลี่ยนแปลงพระบรมราชโสมายในการ ปกครองหัวเมืองภาคใต้	104
บทที่ 4	นโยบายการปกครองเมืองสงขลา ระหว่าง พ.ศ. 2394 - 2439	107
1.	ฐานะความสำคัญทางการเมืองและเศรษฐกิจของเมืองสงขลา	107
2.	บทบาทของเมืองสงขลาในการควบคุมหัวเมืองประเทศราชภาคใต้	113
3.	นโยบายการปกครองเมืองสงขลา	117
4.	ปัญหาในการควบคุมหัวเมืองทั้งเจ็ดของเมืองสงขลา	134
5.	เมืองสงขลาในช่วงการปฏิรูปมณฑลนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2439)	144
บทที่ 5	บทสรุป	148
	บรรณานุกรม	153
	ประวัติการศึกษา	171

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมืองสงขลาจัดเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในหัวเมืองภาคใต้มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีประวัติศาสตร์สำคัญที่น่าศึกษาไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่มาก่อนตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้นทั้งเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองสงขลาต่างมีความสัมพันธ์ทั้งทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคมสำหรับเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเมืองนครศรีธรรมราชได้มีผู้หยิบยกประเด็นขึ้นมาศึกษามากมายหลายประเด็น อาจมีการกล่าวถึงเมืองสงขลาบ้างในลักษณะพาดพิง แต่ยังไม่มีการวิจัยที่หยิบยกเฉพาะเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองสงขลาโดยตรง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจและต้องการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองสงขลา โดยเฉพาะการมองนโยบายการปกครองเมืองสงขลาของรัฐบาลกลางได้ดำเนินไปอย่างไร และเพื่อให้เข้าใจนโยบายการปกครองเมืองสงขลาได้ชัดเจนขึ้น จึงต้องศึกษานโยบายการปกครองหัวเมืองประเทศราชภาคใต้ประกอบควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้เพราะเมืองสงขลาเป็นพื้นที่ควบคุมและรับผิดชอบหัวเมืองประเทศราชมลายูหลายเมือง

อนึ่ง แม้ว่าวิทยานิพนธ์นี้มิได้มุ่งศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของเมืองสงขลา แต่จะขอกกล่าวถึงประวัติที่มาของชื่อเมืองสงขลาพอสังเขป เมืองสงขลา มีชื่อหลายชื่อ เช่น สหิงพระ เชียงกอร หรือชิงกอร และสิงขร เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากประวัติศาสตร์ของเมืองสงขลาเป็นจุดเริ่มต้น กล่าวคือที่ตั้งของเมืองสงขลาแรกเริ่มที่เดิยวนั้น กล่าวกันว่าจะตั้งอยู่บริเวณอำเภอสทิงพระในปัจจุบัน โดยเรียกชื่อเมืองว่า สิงหลา ที่ได้ชื่อนี้เพราะพ่อค้าชาวเปอร์เซีย อินเดีย อาหรับ ชาว และสุมาตรา แล่นเรือเข้ามาค้าขายและพบเกาะ 2 เกาะหน้าเมืองสงขลา (ปัจจุบันนี้คือเกาะหนู เกาะแมว) เห็นเป็นรูปสิงห์สองตัว ชาวอินเดียจึงให้ชื่อว่า "เมืองสิงหลา" ครั้นพวกมลายูเข้ามาติดต่อกับ

ค้าขายกับเมืองสทิงก็เรียกว่า เมืองสิงหลา แต่เสียงเพี้ยนไปตามความถนัดของชาวมลายู เป็นเซ็งคอร่า ครั้นเมื่อฝรั่งเข้ามาติดต่อกับค้าขายแถบนี้ได้ฟังชาวมลายูเรียกเมืองนี้ว่า เซ็งคอร่า ก็เรียกตามแต่เสียงเพี้ยนเป็นสำเนียงฝรั่งคือเป็น ซิงกอร่าหรือเซ็งกอร่า และกลายเป็นชื่อสงขลาในปัจจุบัน

การปกครองหัวเมืองภาคใต้ในสมัยรัตนโกสินทร์ รัฐบาลกลางมีนโยบายในการจัดการปกครองหัวเมืองสำคัญทางภาคใต้ควบคู่กันไปกับนโยบายการปกครองหัวเมืองประเทศราช ปัญหาต่าง ๆ ที่รัฐบาลต้องประสบล้วนเป็นปัญหาที่มีความสัมพันธ์สืบเนื่องกัน ดังปรากฏจากนโยบายการปกครองซึ่งรัฐบาลกำหนดให้หัวเมืองสำคัญ ๆ ทางภาคใต้ทำหน้าที่ควบคุมดูแลหัวเมืองประเทศราช เนื่องจากความห่างไกลตลอดจนปัญหาการคมนาคมที่ไม่สะดวก ทำให้รัฐบาลไม่อาจควบคุมหัวเมืองเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงมีความจำเป็นต้องมอบอำนาจให้เมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นหัวเมืองเอกทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบหัวเมืองใกล้เคียงรวมทั้งหัวเมืองประเทศราชภาคใต้ ครั้นต่อมาเมื่อเมืองสงขลาได้มีบทบาทสำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นผลให้เมืองสงขลาได้รับมอบอำนาจในการควบคุมหัวเมืองมลายูบางส่วน และได้มีการยกฐานะเมืองสงขลาเป็นเมืองโทขึ้นตรงต่อกรุงเทพระียบ

เพราะฉะนั้น เมืองสงขลาจึงมีบทบาทมากขึ้นพร้อม ๆ กับนโยบายการปกครองหัวเมืองประเทศราชที่เริ่มเปลี่ยนแปลง แม้ว่าการดำเนินนโยบายปกครองเมืองสงขลาจะก่อให้เกิดผลดีในด้านการรักษาความสงบในหัวเมืองมลายูได้ชั่วระยะหนึ่ง และสามารถลดอำนาจของเมืองนครศรีธรรมราชได้ แต่รัฐบาลก็ต้องประสบปัญหาอันเกิดจากความแตกแยกระหว่างเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชผู้ซึ่งเคยมีอำนาจสิทธิขาดในกิจการหัวเมืองภาคใต้ทั้งหมด กับเจ้าเมืองสงขลาซึ่งเริ่มมีบทบาทในระยะหลัง ปัญหาความแตกแยกนี้ก่อให้เกิดความไม่สงบในหัวเมืองไทรบุรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นผลให้รัฐบาลต้องดำเนินนโยบายปกครองหัวเมืองภาคใต้เพื่อแก้ปัญหาความไม่สงบที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้นนโยบายการปกครองหัวเมืองภาคใต้จึงมีผลต่อเมืองสงขลาโดยอาจเพิ่มหรือลดความสำคัญได้

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานโยบายการปกครองเมืองสงขลาในสมัยรัตนโกสินทร์ กำหนดระยะเวลาในการศึกษานับตั้งแต่เริ่มรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จนกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเริ่มการปฏิรูปมณฑลนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2439 นับเป็นปีสิ้นสุด เพราะเมืองสงขลาได้รวมอยู่ในรูปการปกครองมณฑลนครศรีธรรมราชอันประกอบด้วยเมืองนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง เพราะฉะนั้นเหตุการณ์ใดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเมืองสงขลาหลังจากปี พ.ศ. 2439 จึงเป็นเรื่องนอกประเด็นของวิทยานิพนธ์ การศึกษานโยบายการปกครองเมืองสงขลานั้น จำเป็นต้องศึกษาควบคู่กันไปกับนโยบายการปกครองหัวเมืองภาคใต้ ทั้งนี้เนื่องจากการยกฐานะความสำคัญของเมืองสงขลามีส่วนสัมพันธ์ต่อนโยบายการปกครองหัวเมืองประเทศราช ภาคใต้ นอกจากนี้การกำหนดนโยบายการปกครองเมืองสงขลา มีผลต่อการปกครองหัวเมืองประเทศราช และการกำหนดนโยบายปกครองหัวเมืองประเทศราชก็มีผลต่อการปกครองเมืองสงขลา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างราชธานีกับหัวเมืองในสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงธนบุรี โดยสังเขป เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจที่มาของปัญหาในการปกครองหัวเมืองตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกถึงช่วงปฏิรูปมณฑลนครศรีธรรมราชในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการปกครองหัวเมืองภาคใต้ โดยพิจารณากรณีหัวเมืองสงขลาเป็นหลัก
3. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของเจ้าผู้ครองเมืองสงขลา กับราชธานีและหัวเมืองใกล้เคียงในช่วงสมัยดังกล่าว

วิธีดำเนินการวิจัย

การค้นคว้าวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีการนำเสนอแบบประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ (Historical Analysis) อาศัยข้อมูลที่ได้จากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ได้แก่จดหมายเหตุรัชกาลต่าง ๆ ซึ่งได้จากห้องสมุดวชิรญาณ เอกสารจากจดหมายเหตุแห่งชาติ บันทึกหรือข้อเขียนของชาวต่างประเทศซึ่งมีส่วนร่วมในเหตุการณ์นั้น ๆ และยังได้หลักฐานจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่พระราชพงศาวดารต่าง ๆ ประชุมพงศาวดารต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ ตลอดจนเอกสารของทางราชการ และเอกสารของชาวต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง การค้นคว้าเหล่านี้ส่วนใหญ่ศึกษาจากหอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1. ผลการวิจัยทำให้มีความเข้าใจในฐานะของเมืองสงขลาได้ชัดเจนขึ้น
2. ผลการค้นคว้าจะช่วยชี้แนะให้มีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้กว้างขวางและแพร่หลายยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย